

čemu, ima na raspolaganju abecedni popis autora i naslove njihovih radova s cjelovitom bibliografskom jedinicom i ujedno prijevod naslova rada na onaj strani jezika na kojem je napisan sažetak rada (str. 37-89). Zatim slijedi abecedni popis autora i njihovih radova na talijanski, francuski, njemački i engleski jezik, ovisno na kojem stranom jeziku je tiskan sažetak odgovarajućeg rada. Ovo je od naročitog značaja, kada je riječ o stranom korisniku Bibliografije Jadranskog zbornika.

Ako pak korisnika Bibliografije zanima sadržaj pojedinog Jadranskog zbornika i podaci iz impresuma mr. Darinka Munića donio je i takve podatke (str. 127-135). Nadalje, u dvije tabele iznio je niz zanimljivih brojčanih pokazatelja o 14 svezaka Jadranskog zbornika i to ponajprije za svaki zbornik (svezak) i ukupne pokazatelje za sve zajedno. Iz ovih tabela je moguće saznati broj stranica pojedinog sveska, broj suradnika, vrsta objavljenog rada, na koji strani jezik su prevedeni sažeci radova, te broj objavljenih crteža, tabela, slika, karata i planova, te drugih priloga.

Pri samom kraju Bibliografije objavljeno je kazalo osobnih i zemljopisnih pojmova, što pruža korisniku kao upozorenje, ako se želi obavijestiti o pojedinoj osobi (autoru), lokalitetu, temi ili pojmu. I najzad opširniji sažetak Bibliografije Jadranskog zbornika objavljen je na talijanskom, francuskom, njemačkom i engleskom jeziku.

Da je hrvatska znanost dobila ovu vrijednu Bibliografiju prvih 14 svezaka Jadranskog zbornika zasluga je to prije svega našeg cijenjenog povjesničara mr. Darinka Munića, a tek zatim i svih onih koji su na određene načine pomagali da se ova knjiga tiska. Njihova imena su navedena u impresumu i ima ih podosta.

Knjiga koja se ne otvara i ne čita, postaje papir. Ja se duboko nadam, da tu sudbinu neće doživjeti Munićeva Bibliografija Jadranskog zbornika, jer ona sadrži dugo pamćenje o onome što su brojni suradnici učinili u razdoblju od 35. godina (od 1956. do 1991.) na unaprijeđenju povijesnih i drugih znanosti na području Zapadne Hrvatske, a unutar toga i na unaprijeđenju hrvatske znanosti. Putokaz je svima onima koji su ušli ili ulaze u svijet znanosti, a Bibliografija im pruža mnoge korisne informacije. U znanosti se znanstvenici uspinju sa svojim djelima jedan drugome na ramenima. U poštovanju prema dostignutim rezultatima u prošlosti i njihovim kritičkim odnosom moguće je putovati dalje. Na taj način se i povijesna znanost, kao i svaka druga ponovno potvrđuju i imaju smisao daljnjeg opstanka i trajanja. Nadalje, ova Bibliografija pokazuje, da treba ustrajati na daljnjem opstanku i tiskanju Jadranskog zbornika. Nadamo se da daljnje izlaženje Jadranskog zbornika nije ušlo u sušno razdoblje, te da će puljsko uredništvo nakon šest godina pripremanja konačno i uskoro tiskati pripremljeni svezak 15. i 16. Jadranskog zbornika. Moramo sačuvati ono, što je dosada bilo

dobro. A toga je bilo mnogo u dosadašnjih 14 svezaka Jadranskog zbornika. Prije svega to je solidnost istraživačkih rezultata i značajnih za razvoj općenito hrvatske historiografije. To bogastvo tema i rezultata historijskog istraživanja ne može nitko poreći dosada tiskanim Jadranskim zbornicima.

Mihael Sobolevski

Goran Filipi-Barbara Buršić Giudici: ISTRJOTSKI LINGVISTIČKI ATLAS / ATLANTE LINGUISTICO ISTRJOTO. Znanstvena udruga MEDITERAN, Knjižnica ATLAS 1, Pula, 1998, 722 strani.

U Puli je u travnju 1998. godine objavljena knjiga Gorana Filipija i Barbare Buršić Giudici *Istrijski lingvistički atlas/Atlante linguistico istrioto*.

Čitatelj se o genezi ove knjige i o drugim pojedinostima vezanim uz nju može obavijestiti iz dvaju instruktivnih predgovornih tekstova, koji su, kao i sve drugo u ovoj knjizi, paralelno pisani hrvatskim standardnim jezikom i talijanskim jezičnim standardom.

Prvi tekst pod nazivom *Predgovori/Prolozione* potpisuje August Kovačec, eminentni hrvatski romanist i akademik HAZU, a drugi su nepotpisani tekst s naslovom *Uvod/Introduzione* sročili autori. Iz njih se može saznati da je ova knjiga zaključak prve faze istoimenoga podprojekta u projektu *Atlas Linguarum Histriae et Liburniae (Lingvistički atlas Istre i Kvarnera)*, za koji se predviđa da će biti zgotovljen za petnaestak godina, a nešto ranije njegov istarski dio koji izvode četiri istraživača i suradnici Znanstvene udruge *Mediterran* iz Pule, na čelu s Goranom Filipijem, te četiri istraživača i suradnici ustanove *Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori* iz Trsta, na čelu s Francom Crevatinijem. Projektom je *Lingvistički atlas Istre* osim ove knjige predviđena za koju godinu i knjiga s drugoga podprojekta imenom *Istorumunjski lingvistički atlas*.

Izradbu jezičnoga atlasa Istre predložio je prije četvrt stoljeća Pavao Tekavčić, ugledni hrvatski romanist svjetskoga glasa, i jedan od najboljih poznavatelja jezične situacije u Istri i istarske jezične povijesti, uviđajući i upozoravajući na potrebu razjašnjavanja i razmršavanja mnogobrojnih romansko-slavenskih i slavensko-romanskih, ali i unutar-slavenskih i unutarromanskih jezičnih veza na istarskome prostoru. Štoviše, profesor je Tekavčić tada predložio i načela za ustrojbu terenskoga upitnika i odabir terenskih punktova te ispitanika za takav atlas. No trebalo je proći još dvadesetak godina da se njegova zamisao počne ostvarivati. Čitavo se to vrijeme i tršćanski profesor Franco Crevatin nosio tom idejom, pokušavajući pronaći suradnika među hrvatskim lingvistima i dijalektolozima, sve dok se nisu stekli uvjeti i susret profesora Crevatinija s višestruko kompe-

tentnim stručnjakom, profesorom Goranom Filipijem, romanistom po dodiplomskoj izobrazbi i poslijediplomskim stupnjevima, ali i trojezičnim hrvatsko-slovensko-talijanskim govornikom, koji osim toga radi kao sveučilišni nastavnik i znanstvenik u Puli, istarskoj kulturnoj i znanstvenoj metropoli. Taj je susret dvaju znanstvenika nakon višegodišnjih priprema doveo i do izradbe upitnika temeljenog na dosadašnjem poznavanju jezične situacije, do odabira terenskih punktova koji mogu najbolje oslikati složene jezične odnose i dodire, te su potom, koliko se moglo, oformljeni istraživački timovi i započeta terenska anketiranja.

Već su prvi rezultati terenskih istraživanja pokazali da su oba istraživana romanska idioma na tlu Istre danas izložena osobito snažnoj asimilaciji. Stoga se voditelju pulske istraživačke ekipe alarmantno nametnula potreba za što hitnijim objavljivanjem prikupljene građe s pozivom čitateljima da je dopune dok još ima onih koji to mogu učiniti.

Jedan je od tih dvaju idioma predslavenski, odnosno predhrvatski autohtoni izdanak priproste latinštine, koji su u Istru donijeli rimski koloni naseljeni u doba Augusta. Do naših se dana sačuvao u šest urbanih sredina (početkom ovoga stoljeća zabilježen je u više od šest mjesta). U znanosti je poznat pod imenom *istriotski/istroromanški (bumbarski, ladinski)*. Njegovi se govornici danas nacionalno deklariraju kao Talijani, a k tome su dvojezični jer se uz svoj autohtoni istriotski u govornoj komunikaciji služe i veneto-istarskim (veneto-istriano) koji je jedan od tipova venetskoga, jednoga od sjevernih dijalekata talijanskoga jezika. Znatan je dio govornika istriotskoga idioma i trojezičan jer se služi i hrvatskim jezikom, standardom i lokalnim dijalektom. Sam istriotski nije bio institucionalno zaštićen ni u bivšim državama u koje je Istra bila uključena, niti je to danas. Te su činjenice razlogom da autohtoni istriotski idiom gubi svoju izrazitost i da se danas ubrzano venecijalizira.

Drugi romanski predslavenski idiom na tlu današnje Istre je poseban izdanak priproste latinštine kojim je komuniciralo kontinentalno predslavensko stanovništvo sastavljeno od romaniziranih Ilira i romanskih kolona dovedenih iz raznih dijelova Carstva. On u Istri nije autohton, nego sekundaran, prenesen s Krka vjerojatno još u 15. stoljeću. U znanosti se naziva *istrorumunjski* ili *vlaški*. Sačuvan je do danas na Čićariji, no u zadnjim se desetljećima broj njegovih govornika prepolovio. Istrorumunjski se govornici danas nacionalno izjašnjavaju kao i čakavci u Istri, svi su dvojezični jer se služe i hrvatskim, odnosno njegovom čakavskom lokalnom tzv. čepičkom inačicom, te putem škole i medija naučenim hrvatskim standardom. Ni ovaj idiom nije institucionalno zaštićen te atrofira i izumire jer se njegovi govornici njime služe samo u sve tanjoj mjesnoj i obiteljskoj komunikaciji.

Upravo je ovakva spoznaja o ubrzanom potiranju i

izumiranju obaju predslavenskih romanskih idioma sačuvanih u Istri, te spoznaja o tome da se za desetak godina više neće naći mnogo njihovih potvrda za ovakva istraživanja, ponukala Gorana Filipija da ne čeka završetak istraživanja na projektu pa tek potom obavijesti i objavi rezultate istraživanja i sinteze, kako je to inače u ovakvim zamašnim projektima uobičajeno, i kako je bilo i predviđeno, nego da odmah krene u objavljivanje prikupljena materijala o istriotskim i s njima kontaktnim hrvatskim (čakavskim) idiomima, te odmah zatim i na objavljivanje materijala o istrorumunjskim govorima, s apelom u obliku prijedloga govornicima obaju idioma da u Atlas bilježe one riječi koje su ispitivačima promakle, da poprave eventualne njihove nesvesne pogreške, da dodaju riječi koje nisu predviđene u Atlasu a za koje oni misle da su tipične za njihov govor, te da svoje primjedbe posreduju istraživačima na točno određenu adresu. Ovaj se refleks pulskoga voditelja projekta uz presedan o objavi još gotovo sirove građe može činiti spornim u odnosu na ustaljenu znanstvenoistraživačku praksu, no on je jedino moguće rješenje u situaciji asimilacije ili odumiranja dvaju povijesnih romanskih idioma koji svjedoče o vertikali višejezičnosti i plurikulturalnosti istarskoga prostora, i koji stoga u sebi sadrže poruku i nadu o takvoj mogućnosti i danas i nadalje. Osim što će građa biti zabilježena u zadnji, gotovo predsmrtni čas istriotskoga idioma (kao što se to prije ravno sto godina dogodilo primjerice s veljotskim, koji je opisan 1898., neposredno prije smrti njegova posljednjeg govornika Tuone Udaina Burbura) ovaj će potez možda u postojećih govornika, ili u onih koji potječu od njih, pomoći uobličenu spoznaju i svijesti o vrijednosti i važnosti njihovih izvornih materinskih idioma, te o potrebi njihova čuvanja, njegovanja i zaštite danas i ubuduće. Potonjoj mogućnosti autori ovom knjigom idu ususret, potičući nadu.

Knjiga je velika i formatom: u njoj je 722 stranica teksta i dest praznih stranica predviđenih za čitateljske bilješke. Tekstovni je dio organiziran od sustavno dvojezično pisanih dijelova. Na prvih je 18 stranica *Predgovor/Prolusione* akademika HAZU Augusta Kovačeca, *Zemljovid/Cartina topografica* Istre sa zorno markiranim prostorom i mjestima u kojima je istraživanje obavljeno, *Popis kratica/Abbreviazioni*, te *Uvod/Introduzione* autorskoga dvojca. Ovi su dijelovi pisani jednostavno, jasno, pregledno i čitko stručnjacima i laicima. Od str. 19.-722. prikazan je leksički materijal prikupljen od govornika na ukupno 2334 pitanja koja se odnose na ovih 15 semantičkih polja: *Vremenske prilike/Fenomeni atmosferici*, *Geomorfologija/Configurazione del terreno*, *Običaji i institucije/Tradizioni ed istituzioni*, *Tijelo i osjetila/Corpo e sensazioni*, *Opazaji i utisci/Qualità e quantità del percetto*, *Vrijeme i kalendar/Scorrere del tempo è calendario*, *Život, brak i obitelji/Vita, matrimonio e famiglia*, *Dom i posjed/Casa e podere*, *Odjeci i*

pribor/Vestiario ed accessori, Hrana i piće/Cibi e bevande, Životinje/Animali, Poljodjelstvo/Agricoltura, Samoniklo bilje/Flora spontanea, Gljive/Funghi, Pomorstvo/Marineria. Za svako je pitanje, u knjizi formulirano na hrvatskom jezičnom standardu i na talijanskom jezičnom standardu zabilježen odgovor dobiven od istriotskih govornika u svih šest mjesta u kojima se taj govor još sačuvao: u Rovinju (Rovigno), Balama (Valle), Vodnjanu (Dignano), Galizani (Gallesano), Fažani (Fasana) i Šišanu (Sissano), a ispitani su i istriotski govornici koji danas žive u Puli (Pola) te autohtoni čakavski govornici u četiri mjesta koja su u neposrednom teritorijalnom i povijesnom dodiru s mjestima s istriotskim govorom: u Svetvičentu (Sanvicenta), Čabruničima (Zabroni), Valturi (Altura), Ližnjan (Lisignano).

Riječ je o komparativnome materijalu koji se može promatrati i dalje proučavati: a) unutar romanistike kao odnos između talijanskoga i inoromanskoga, b) unutar talijanistike na razini odnosa unutar talijanske dijalektologije, c) unutar slavistike, d) u kroatistici na razini odnosa unutar kroatističke dijalektologije, osobito čakavologije, e) na razini i u svjetlu teorije jezičnih dodira.

Počasno je mjesto u knjizi s pravom dato terenskim djelatnicima, bez kojih nikad ni najbolje zamišljeni projekt nema izgleda: na poledini su nulte stranice knjige ispisana imena jedanaestero ispitivača, te imena preko stotine ispitanika.

U kolofonu su navedeni i ostali sudionici u nastanku knjige: knjiga je tiskana novčanom pomoći Istarske županije, Grada Pule, Općine Ližnjan, Općine Svetvinčenat, te pučkih agencija Turizam, Cora, Comercio i Maja. Posebna je zahvala u kolofonu upućena članovima i predsjedniku LION'S CLUB PADOVA HOST, koji su jedini iz susjedne Italije prepoznali i podržali ovaj međunarodni projekt.

Može se zaključiti da je knjiga dobitak za znanost, prije svega za romanističku ali i kroatističku te komparativnu filologiju, ali i za istarsku povijest i kulturologiju, budući da je materijal sabran u njoj i prilog proučavanju kulturne pa i opće povijesti Istre. Odnosno: među koricama je ove knjige materijal koji višestruko može poslužiti znanosti i budućim istraživačima. Na čast je njezinim autorima i znanosti kojom se bave i unutar koje istražuju. No ona svjedoči i o znanstvenoj i logističkoj energiji istarske sredine u ovome trenutku. Naime, knjiga otkriva da na Pedagoškom fakultetu u Puli djeluje kompetentan, angažiran i u svom području sve referentniji i ugledniji znanstvenik, lingvist s ugledom kod najeminentnijih današnjih svjetskih romanista, koji je kadar ne samo osmisлити i organizirati jedan ovakav višeznačan projekt koji korelira s potrebama specifične istarske sredine, nego i uspostaviti i održavati korespondentne međunarodne znanstvene veze, te okupiti oko sebe ekipu, voditi je, organizirati i provesti istraživanje do kraja, pisati znanstvene radove i

promptno ih izdavati. Ta činjenica najprimjerenije pokazuje da se na Pedagoškom fakultetu u Puli stvara jezgra filološkoga znanstvenoga središta kojemu predstoji lijepa budućnost. Konačno, ova je knjiga prvi veliki projekt za koji je senzibilitet pokazala i konkretnu logistiku odvojila istarska sredina, od lokalne samouprave do uprave nekolicine poduzeća.

Iva Lukežić

